

Bűnüldözési statisztika a hatékonyság tükrében

VÁRI Vince

A bűnüldözés hatékonyságmérése esetén egy olyan komplex rendszer működési vizsgálatát végezzük, amely egy téves alapfeltevés esetén azzal a következménnyel fenyeget, hogy a kapott eredményt magára a rendszerre vonatkoztatva, arra visszacsatolva annak szerkezeti és működési zavarát okozhatja. A statisztikai szemlélet, mint ok, tehát a szervezet formális és informális tényezőinek entrópiáját idézve elő kölcsönhatásba lép a „téves” hatékonysági tézis expresszionált eredményeivel. Tanulmányomban bemutatom az output nyomozáseredményességi statisztika gyengeségeit, szembeállítva ezzel a hatékonyság meghatározásának optimális szempontrendszerét, legvégül pedig kísérletet teszek a hatékonysági tézis képletben történő modellezésére.

Bevezetés

A magyar statisztikusok igen korán felismerték a bűnügyi statisztikában rejlő lehetőségeket, illetve azt, hogy a kriminálstatisztika adatai, és az azokon alapuló törvényszerűségek megismerése nélkül semmit nem tehet az állam a mindenkori bűnözés ellen.¹ A statisztika olyan módszertani tudományág, amely alapvetően tömegjelenségek vizsgálatával foglalkozik, abból a célból, hogy releváns következtetésül szolgálhassanak fontos tények megállapításához, illetve felhasználhatóvá váljanak különféle elméletekhez vagy kutatásokhoz. A statisztikára jellemző fogalmi ismervek érvényesek a kriminálstatisztikára is, annyi eltéréssel, hogy a kriminálstatisztika a bűnözést mint társadalmi tömegjelenséget elemzi módszereivel, de valójában nem a valós bűnözést tárja fel, mindössze az ismertté vált bűnözésről ad többé-kevésbé reális képet.

Az utóbbi években egyre nagyobb hangsúly helyeződik a statisztikai adatszolgáltatás valóságtartalmával kapcsolatos széksziszemre, s ez leginkább annak köszönhető, hogy soha ilyen mértékben nem távolodott el egymástól a bűnözést leképező statisztikai adatok mutatta helyzetkép és az emberek bűnözéstől való félelemérzete. A bűnüldöző szervek eredményességi mutatói egyre növekvő és javuló eredményességét harsogva olyan képet vizionálnak, mintha a bűnözés a távoli jövőben egyszer majd leküzdhető lenne. Ez hamis illúzióit keltve, félrevezetésül szolgál olyan téves következtetések és gondolkodási sémák kialakításához, amelyek könnyen a társadalom bűnüldözéssel szembeni intoleranciájához vezethetnek.

1 Domokos (2013) 64.

A „bűnüldözés statisztikája” – az eredményesség dimenzióit demonstráló output kriminálstatisztikai anomáliái²

A bűnügyi statisztika feladata a bűnözés feltérképezése és valós leírása, azaz annak viszonylag pontos rögzítése, hogy ez a társadalmilag deviáns tömegjelenség a társadalomban milyen szerepet játszik. A bűnözésről alkotott képet a társadalom viszont csakis a bűnüldöző szervek munkáján, azaz a jogalkalmazás minőségén keresztül ismerheti meg. „A bűnözés és a jogalkalmazó tevékenység közötti szoros kapcsolat lényege, hogy a cselekmény a jogalkalmazó tevékenysége során válik ismertté, a vizsgálat szempontjából kategorizálhatóvá, mennyisége felismerhetővé, szerkezete elemezhetővé.”³ Amennyiben a rendőrség tevékenységén keresztül ismerszik meg a bűnözés, és válik láthatóvá és mérhetővé, úgy a rendőrség lesz a felelős a kriminálstatisztika minőségéért is. A gond ezzel csupán annyi, hogy a rendőrség társadalmi és szakmai megítélése ugyanettől a mutatótól függ, feladatellátása során maga állítja elő a bűnügyi statisztikát. Jogosan merül fel a kérdés, hogy ha maga termeli ki a bűnüldözési adatokat a büntetőjogilag releváns cselekmények felderítésével, vajon nem fogja-e óhatatlanul is torzítani azokat a szemléltető statisztikákon, főként ha ezzel saját munkájának pozitívabb társadalmi megítélése a cél? Az ismertté vált bűnözés éppen ennek a látszólagos dilemmának köszönhetően tér el a valós bűnözéstől, s ennek legfőbb oka a latencia és a regisztrált bűnözés számításának a módja. A latens bűncselekmények és a feljelentési hajlandóság hiánya közötti kapcsolat ugyancsak nyilvánvaló, mert tudvalevő, hogy a legtöbb bűncselekmény a lakosság közreműködésével jut a hatóság tudomására. A hajlandóságot nagymértékben befolyásolja, hogy az állampolgár a büntetőeljárás bürokratikus módszereivel mikor és milyen mértékben szembesül. Ehhez hozzájárul, hogy a hatóságok az írott jog sajátos értelmezéseivel élve, jogalkalmazási mozgásterületet kihasználva, az eleve eredménytelennek tűnő ügyek esetében kibújni igyekeznek a büntetőeljárás szigorú legalitásának elve alól.⁴

A kriminálstatisztika tehát kizárólag az ismertté vált bűnözésről nyújt képet, azt is a hatóság sajátos reagálásán és rábízott statisztikai adatszolgáltatásán keresztül. Az adatok között meg kell különböztetnünk a cselekményi és elkövetői oldalt. A tudomásra jutás módja alapvetően kétféle lehet: az egyik az állampolgári bejelentések vagy feljelentések, a másik a hatóság tudomására jutás saját hatáskörében. A tettenérések ez utóbbiban kiemelt szerepet töltenek be, különösen, ha azokat a helyi rendőrség jól kommunikálja. Ezzel jelentősen javíthat a lakossági megítélésen, illetve a lakosság szubjektív biztonságérzetén. Máskülönben ez hasonlóan fontos belső mutatója a rendőrség közterületi aktivitásának és hatékonyságának.

A bűncselekményeket megkülönböztethetjük felderítettség szerint is: a bűncselekmények egy része felderítetlen marad, más részében az elkövetőt a nyomozó hatóság

2 Jelenleg a bűnüldözésben nálunk nincs input statisztika. Ez annak mérésére szolgálna, hogy hány és milyen bemene-ti ügygel kezd a nyomozó hatóság. Az output statisztika ezzel ellenben csak a kimenetnél eredményes ügyeket veszi számításba. Mindkét formának van előnye és hátránya. Lásd Kertész (2002) 30.

3 Vavró (1999) 54.

4 Korinek (1999) 77.

eredményesen felderítette. A bűncselekmények nagy részét a nyomozás elrendelését követően, utólagosan derítik fel, és utólag válik ismertté az elkövető, lényegileg ez a mutató adja meg a bűnüldözés eredményességét.

A jelenlegi statisztikai célú bűnözési adatgyűjtés és -rendszerezés kétségtelenül kiemelt, vagyis outputcélokat szolgál. Az adatok személyi és tárgyi kategorizálása, rugalmatlan idősorokba rendezése egy adatot mutatva valójában több év adatait átlagolja. Az ENYÜBS és a bírósági statisztika ennél fogva operatív módon nem mutatja annak az évnek a bűnözési tényeit, amikor készítették, hiszen az adatok minden esetben az eljárás bizonyos szakaszaihoz kapcsolódnak, így az évekig elhúzódó nyomozati szakasz vagy bírósági eljárás adatai összemosódnak az adatkészítés évének tényleges adataival. Ezenfelül nem kapunk teljes képet az alanyi és a tárgyi oldalról, hiszen az ügyekben az elkövető nem minden esetben kapcsolódik össze a bűncselekménnyel, figyelembe véve, hogy a bírósági statisztika csak a legsúlyosabb bűncselekményt rendeli az elítélthez.⁵ A bűncselekmények számszerűsítése szintén problematikus a büntetőjogi fogalmak és minősítések sajátos megítélése miatt, utalva itt az egység, többség és halmazat kérdéseire. Ugyancsak nem kapunk képet az elkövetők számáról, mivel az adatsorokban többször is szerepelhetnek az eljárás egyes fázisaihoz képest különféle minősítésben.⁶

Amennyiben valós és naprakész adatokkal szeretnénk tényleges képet kapni a bűnözés, és ezzel együtt a bűnüldözés helyzetéről, úgy az aktuális bűnügyi nyilvántartások állapotát kellene figyelembe vennünk, és kutatási célból feldolgoznunk. Azonban ezek a nyilvántartások – mint a „Büntettesek nyilvántartása”, a bűnügyi ügyforgalmi statisztika, a bírósági statisztikáknak a jogerős elítéltekre vonatkozó adatgyűjtése és a büntetés-végrehajtásnak a fogvatartottokról szóló nyilvántartása – egymástól és az ENYÜBS-től⁷ függetlenül működnek.

A kriminálstatisztika adatait a bűnözés területi és nemzetközi összehasonlítása érdekében különféle számított értékekkel egészítik ki. Ennek során az ismertté vált közvélemény bűncselekményeket általában a lakossághoz, esetleg annak vétőképes számához arányosítva százezer vagy tíz főre számítják, amit „bűnözési gyakoriságként” jellemezzünk. Ez korcsoport és bűncselekménytípus szerinti beosztásban is megadható, így a korszpecifikus mutatószámok szemléltetik egy-egy korosztály vagy bűncselekménytípus arányát. Ezek a számok elsősorban a bűnözés kontrollszervezetének nyújtanak értékes információt saját tevékenysége hatékonyabb szervezése, eredményesebb fellépése érdekében. A számadatok megfelelő, tudományos igényű értelmezése szükséges ahhoz, hogy helyes következtetést lehessen levonni a statisztikából. „Nagy különbség van gyilkosság és gyilkosság között [...] – statisztikai számban minden eset egyforma, csak mennyiségileg vétetik tekintetbe, nem minőségileg.”⁸

Az éppen aktuális bűnözési trend feltérképezéséhez és a közbiztonság helyi igényeire ellátó rendőrség helyes operatív reakcióinak megtervezéséhez minden esetben az

5 Kovacsicsné Nagy (2006) 140.

6 Vavró (2002) 15–21.

7 2009-től a korábban használt ERÜBS elnevezés ENYÜBS-re változott (Egységes Nyomozó hatóság és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika).

8 Földes (1889) 157.

adott időszak közterületi intézkedéseinek és bűnügyi jellemzőinek gondos értékelése szükséges. Mindezek ismeretében és függvényében dönthet egy rendőri vezető bölcsen és következetesen olyan kérdésekben, mint a járőri portyák vagy a bűnügyi akciók pontos ideje, helye és ereje. Az ENYÜBS-ből leszűrhető adatok elsősorban a kriminológiai kutatások és a bűnözés hosszabb, trendszerű változásainak és minőségének értékeléséhez, illetve a bűnözési prognózisok készítésére alkalmasak.

A bűnözés mint tömegjelenség minden spektrumában jól differenciálható, fajlagosítható és arányosítható, tehát cselekményi és személyi oldalról megítélhetővé válik a minősége és a változása. A kriminálstatisztikai adatok leképezik az általuk mért jelenséget, rálátást kapunk az eltérések miatt a bűnözés makroszempontról okságára. Gondoljunk csak az egyes területek eltérő etnikai összetételére vagy azok urbanizációs hatásaira. A kriminálgeográfiai vizsgálatokkal újabb megoldásokhoz juthatunk a bűnözés háttérjelenségeinek megértéséhez. A bűnüldözés és a bűnözés közötti szoros összefüggés aligha lehet kétséges, tekintetbe véve az utóbbi évek jelentős kutatási eredményeit, gondolva itt a latens bűnözésre. Az elemzések mégis sokszor sematikusak. Így például az a felfogás, miszerint ha nőttek a bűnözési mutatók, akkor romlott a közbiztonság, tehát rosszul dolgozott a rendőrség, könnyen téves következtetések levonásához vezet. Miközben ha ez egy magas latenciájú bűncselekménytípus esetében történik (ittas vezetés, családon belüli erőszak stb.), akkor biztosan állíthatjuk, hogy sokkal inkább a bűnüldöző szerv hatékonyságának növekedéséről kaptunk tanúbizonyságot.⁹

A kriminálstatisztika hiányosságaira az amerikai kriminológusok is felfigyeltek, s kiküszöbölésére kutatásokba kezdtek, létrehozva az egységes bűnügyi statisztika (UCR) mellett alkalmazott országos bűnügyi viktimizációs felmérést (NCVS), 1986-ban pedig az eseményeken alapuló országos bejelentési rendszert (NIBRS).¹⁰ Ez utóbbi fontos kísérlet volt az olyan adatok gyűjtésének fejlesztésére, amelyek a rendőrség tudomására jutnak, de a bűnügyi statisztikákban nem jelennek meg. A viktimizációs felmérés a be nem jelentett bűncselekmények esetében az áldozattá válás mértéke és milyensége alapján von le következtetést.¹¹

A bűnözés mellett a bűnüldözés, azaz a nyomozás eredményességének megállapításához felhasznált változókat, mint az ismert és ismeretlenes nyomozás elrendelések számát, minden esetben az adott ügy kimeneteli és befejezési módjaihoz viszonyítva arányosítjuk. Ez alapján a nyomozás eredményességét statisztikailag az ismeretlen elkövetők felderítése, a bűncselekmények felderítési aránya és a tisztázási útmutató reciprokkonstrukciójában¹² vizsgálhatjuk.¹³ A mutatók eredményességi értékeinek megállapításánál, azaz a validitás¹⁴ kérdésénél nagyrészt kriminálpolitikai és jogi tényezők játszanak szerepet. Ettől függően matematikai módszerekkel szűkíthető és bővíthető a számláló és a nevező tartama, s ennek köszönhetően flexibilisen változhat az ered-

9 Kertész (2002) 29.

10 Adler–Mueller–Laufer (2000) 60–61.

11 Uo. 62.

12 A számláló és a nevező hányadosa.

13 Marton (2006) 149–159.

14 Megbízhatóságot jelent ebben a szöveggörnyezetben.

mény. A nyomozás eredményességstatisztikai outputadataiból – az előzőekben írtakat összefoglalva – az alábbi következtetések vonhatók le:

- Az ilyen típusú statisztikai adatok lényegében tartam-, vagyis állapotadatok, és nem az adott év releváns jogi történéseit mutatják be, hanem csupán időbeli és jogi konstrukciók homogenizált együttesének átlagát.
- A nyomozás eredményessége az adott bűnüldöző szerv munkájáról ad képet, de ezek a mutatók, ellentétben a bűnözési mutatókkal, nem fajlagosak, így az egyes hatóságok eredményességi mutatói egymással nem összehasonlíthatók, azok viszonyítottan nem jelenítik meg az egyes hatósági kondíciókat, munkaterhet, reagálási képességet, vagyis a tényleges kapacitásra vonatkozó adatokat nem hordoznak.
- A bűnözéskontroll, tehát a bűnüldözési funkció eredményességét olyan matematikai és statisztika úton képzett mutatókkal mérik, amelyek eljárásjogi és adminisztratív tényezőket számszerűsíteneek.
- Az eredményesség szempontjából nem számítanak olyan eseteket, amelyek bár a hatóság tudomására jutottak, tehát már büntetőeljárás relevanciát kaptak, azaz a feljelentés vagy a bejelentés megtörtént, és a hatóság tett is intézkedéseket, de amelyek kapcsán bármely jogi indokból mégsem indított nyomozást, tehát az eredményesség oldaláról előnyös volt az ilyen ügyekben való feljelentéselutasítás vagy a nyomozáselrendelés hiánya.
- Az ismeretlen elkövetővel elrendelt nyomozások esetében a felderítési eredményesség nem jól mérhető, mivel pontosan nem állapítható meg, hogy valóban ismeretlen volt-e a tettes a tudomásra jutás idején. Ennek kinyilatkoztatását a nyomozó szervek a történeti tényállás feltárása és értelmezése során rugalmasan minősíthetik.¹⁵ Habár az ebben a kérdésben jelentkező mozgástér megfelelő ellenőrzés és kellő szabályozás esetén jócskán csökkenthető.
- A bűnügyi állomány által végzett munka teljesítményének szintje csak áttételesen, az anyagi és alaki jogi tényezők matematikai számításán, illetve azok statisztikai osztályozásán keresztül jelenik meg. A számok mögött rejlő minőségi tartamok ennek során, illetőleg az eredményességet kimutató statisztikai képletezéssel effektíve jelentőségüket veszítik. Eközben a bűnügyi munkával járó adminisztratív és bürokratikus teendők egyre hangsúlyosabbá válnak. A teljesítmény megítélésénél csupán annak mérhetősége és láthatósága lesz meghatározó, függetlenül annak negatív vagy pozitív kimenetelétől.

A bűnüldözési statisztika káros hatásait számos tanulmány és sajtócikk mutatta már be.¹⁶ A mérési modell legnagyobb gyengesége mégis talán a latens bűnözés kimutatására való alkalmatlansága. Anomáliája halmozódhat annyiban, ha mutatóit az egyéni teljesítmény értékeléséhez, azaz a bérezési és illetményrendszerhez kapcsolják, amelynek veszélye, hogy a munkaszervezeten belül komoly motivációs zavarokat és ellenállást kelthet.¹⁷

¹⁵ 5-ös számú rendkívüli Bűnügyi Tájékoztató.

¹⁶ Pl.: http://nol.hu/belfold/20110310-az_ugyesszeg_megelegelte_a_hamisitast-1006231 (2014. 05. 13.)

¹⁷ Kádár (1967) 55.

A hatékonyság számításának szempontrendszere

Ahogy a bűnözési statisztika esetében a bűncselekmények területhez és lakossághoz viszonyított aránya, úgy a bűnüldözésben is az ehhez hasonló fajlagosított arányszámok és egyéb tényezők beszámítása tenné lehetővé a hatékonyság megállapítását szolgáló összehasonlíthatóságot. Ilyen tényezők lehetnének:

- A bűnüldöző nyomozó szervek tudomására jutott bűnesetek megoszlása egyes szolgálati ágakra bontva, illetve az ezekből indított nyomozások aránya. Ebben az mutatkozna meg, hogy a lakosság és a rendőrség más szolgálati ágai milyen mértékben járulnak hozzá a bűnüldözéshez.
- Százezer lakosra jutó felderítési és nyomozáseredményességi mutató, és rendőr-sűrűség.
- A bűncselekmények átlagos társadalmi veszélyessége a települési egység lakosságára vetítve (a büntetési tételek átlaga a népesség számához viszonyítva).
- Helyi latenciakutatások a latens bűncselekmények arányának beszámításához, ezzel egy specifikus latenciafaktor lenne képezhető helyi szinten a különféle bűncselekményi kategóriákban. A latencia mértéke fordítottan arányos a hatékonyság értékelésében a bűnüldözés minőségével, növekvő latencia csökkenő minőséget feltételez.
- Az erőforrások költség-haszon számítása, a működési és szervezeti költségek az eredményes és eredménytelen ügyek, illetve gyanúsítottak relációjában bontva és arányosítva.
- Költségmegoszlás, illetve az egy lakosra jutó rendőrköltség aránya.
- A szerv állománytábla szerinti feltöltöttsége vezető, tiszt és tiszthelyettes beosztásokban.
- A bűnüldözési területen dolgozó állomány szakmai képesítési szintje, illetve állományviszonyban töltött idejének átlaga és aránya.
- A bűnügyi állomány ügyfeldolgozó munkáján kívüli mindennemű tevékenységének értékelése.
- Az egyes beosztási kategóriákban történő fluktuációs viszonyok mértéke és aránya.
- Helyi közvélemény-kutatás, amely a lakosság szubjektív biztonságérzetét tárja fel. Ez alapján készült lakossági bizalmi index. Továbbá az önkormányzati képviselőtestület véleményének súlyozott beszámítása.

„Képletben” a hatékonyság

A fenti szempontrendszer figyelembevételével a bűnüldözés hatékonyságának meghatározásánál három konjunktív feltételt különböztetnek meg:

1. Az ügyeredményesség a képletben az elvégzett eredményes nyomozások számadatainak és az azokra fordított időtényezők hányadosában mutatkozik meg. A nyomozási eredményesség a büntetőeljárás kimenetelétől függően alakuló változó. A nyomozás eredményességét jelenleg korlátozott számú statisztikai

adattal, de alapvetően a már korábban is kifejtett eredményes és eredménytelen nyomozások arányában mérjük. Ellenben a hatékonyság e számításánál az eredményes nyomozások száma a képletnek csak egy változóját képezi, és minden más jelentős szempontot, mint akár az azokra szánt időkeretet és a felmérhető és beszámítható egyéb bűnüldözési munkákat a hatékonyság képzésénél éppúgy figyelembe kell venni. A tényleges ügyeredményesség csak mindezek együttes értékelésével mutatható ki. Elnevezése: ügyeredményesség (ÜE).

2. Költségvetés, amely a nyomozó hatóság kondíciójában és feltételrendszerében, illetve a bűnüldözésre fordított pénzben kifejezhető módon ölt testet. Ez leginkább a humán erő és a technikai eszközök mennyiségi és minőségi viszonyait, illetve a büntetőeljárások költségességét takarja. Elnevezése: költségvetés (K).
3. Minőség, amely a nyomozó hatóság teljesítményének közösségi elismerésében és elfogadottságában realizálódik. Ezt a rendőrség társadalmi beágyazottságában, integráns működésében, közösségi és polgárbarát szemléletében érhetjük tetten. A bűnüldözés működési környezetéhez való igazítása, és abban való mérése a rendszerszemlélet miatt éppolyan jelentős kérdés, mint az általa előállított ügyeredményességben manifesztálódó objektív biztonság értéke. Minden esetben kizárólag a helyi bűnüldözésre vonatkozik, hisz az állampolgár csak erről képes empirikus tapasztalatok alapján hiteles véleményt formálni. Ahogy távolodunk az egyéntől és közvetlen környezetétől egészen a globális térig, úgy torzul az egyén értékítélete, és válik kiszolgáltatottá az ítéletalkotása a tömegtájékoztatásnak, a bulvármédia hatásainak. Ez a változó egzakt mutatókkal nem képezhető, jelentősége hosszú távú és inkább elvi jelentőségű, már azért is, mert mértéke csak lassan és nehezen változik. Elnevezése: akceptált teljesítmény (AT).

Egyik tényező sem jelentősebb a másiknál, mindhármát egyformán, ugyanolyan súllyal, ugyanolyan jelentőséggel kell kezelni. Bármelyik feltétel túlzott hangsúlyozása a másik kettőből képzett „hatékonyság” torzulásához és a tényleges hatékonyság fogalmának kibicsaklásához vezethet. Ennek számos indikátora lehet, gondolva itt a latenciára, amelynek mértéke eklatánsan exponálja az ügyeredményesség és a minőség közötti eltérést. Észrevehető hogy, ahol ez a „lakmusz” magasabb latenciát jelez, ott biztosak lehetünk abban, hogy a tényleges hatékonyság és az ügyeredményesség szintje távolodik.

A magas fokú latencia szintén korrelál a bűnüldöző hatóság helytelen reagálásával és működésével, és tétélesen összefügg a bűnügyi erők helytelen disztribúciójával. Azaz éppen azokban a bűncselekményi kategóriákban mutat kiemelt értéket, ahol az erőforrás alacsony mértékben összpontosított – pl. bagatell bűncselekmények: fa- és terménylopások – és mutat alacsony értéket – emberölések, fegyveres rablások – ahol a kapacitás egyébként is magas. Déri Pál írja tanulmányában a „sötét mező” kutatások – melyekben személyesen is részt vett – egyik következtetéseként, hogy a magas latenciát kiváltó feljelentési aktivitás hiánya a rendőrség fogadókészségének hiányosságaira, a felderítés alacsony eredményességére és a büntetőeljárás időt pazarló bürokratikus

metódusára utal.¹⁸ Ugyanilyen jelzőrendszer a társadalmi önvédelmi szerveződések fokozódása, szintén az a magánbiztonsági szektor megerősödése, amely a fokozódó ügyeredményesség, vagyis a „statisztikai hatékonyság” ellenére a minőség, vagyis az elfogadott teljesítmény csökkenésére utal.

- a) Az egyes tényezők egymással kölcsönös viszonyban vannak, s ez kifejeződhet olyan egyszerűen megvilágítható érvekkel, miszerint a magasabb AT esetében a rendőrség munkáját jobban támogatja a helyi közösség, így növekszik az ÜE is. Vagy a költségesebb, de színvonalasabb rendészeti képzés és kitűnő karrierrendszer szintén a felderítés javulását eredményezi, s ez növeli az ÜE-t. A jól képzett, értelmes és kulturált, jól kommunikáló, nyugodt és kiegyensúlyozott rendőrök munkakörük által elvárt kompetenciájuknál fogva polgárbarát szemlélettel dolgoznak, így ezáltal nő az AT is.
- b) A hatékonysági modellben különbséget teszünk az ügyeredményesség és a költséghatékonyság között, a két elem különbözőségéből indulunk ki, és a bementi értéktől függetlenül egyenes arányossági relációba helyezük. Azaz ha az ügyeredményesség nő, úgy a költséghatékonyság is növekedik, vagyis több megoldott ügyre jut egységnyi költség.
- c) A költséghatékonyság az a kritérium, ami alapján rangsoroljuk az eltérő eredményességű rendszereket, gondolva itt az eltérő kondíciókkal rendelkező nyomozó hatóságokra. A költséghatékonyság tehát a bűnüldözés azon objektív mutatója, ami az azonos ügyeredményesség esetén a költségráfordítástól (kondícióktól) függően fogja kategorizálni és összehasonlítani az eltérő adottságú rendszereket.
- d) A költséghatékonyságot (KH) az ügyeredményesség (ÜE) és a költségvetés (K) függvényében értékelhetjük. A bementi feltételek változóit közös nevezőre hozzuk, s ennek legegyszerűbb formája költségvetési számokkal, azt pénzügyi vonatkozásban kifejezni. A bemenet a nyomozó hatóság teljes költségvetése, amely nagy vonalakban magában foglalja a humán erő és az anyagi és technikai eszközök költségeit, kiemelt figyelmet fordítva az ügyek hivatalból való eljárása miatt felmerülő mindazon költségekre, amely vádemelési javaslat (eredményesség) hiányában a nyomozó hatóságot, azaz az államot terheli. Különös gonddal a bünyügyi költségekre, amelyek az eredménytelen nyomozások költségeinek emelésével a hatékonysági rátát rontják.
- e) A költséghatékonyság elvi képletben a következőképpen alakulna: $KH = K/B$, vagyis a kimeneti eredmény osztva a bemenettel. A bemenet és a kimenet hányadosára épített hatékonyságképlet erre a képletre átfordítva a kimenetben az ügyeredményességgel (ÜE) fog megegyezni, míg bemenetben az erre fordított költségvetéssel (K). A minőség teljesülésének költségkapcsolatát, tehát az egységnyi ügyeredményességgel lehet eklatánsan kifejezni, ezek alapján a képlet: $KH = ÜE/K$, azaz a nyomozó hatóság költségvetési kerete az ügyeredményesség egzakta számaira vetítve.

18 Déri (2000) 162.

- f) Jelentős kérdés a kimeneti ügyeredményesség meghatározása érdekében, hogy mit tekintünk eredményes nyomozásnak, illetve mit nem tekintünk annak. Emellett figyelemmel kell lennünk az eredményes nyomozásokon túl a nyomozó hatóság nyomozási eredményességében közvetlenül meg nem jelenő egyéb tevékenységeire is, amelyek kapacitását jelentősen leköthetik, így teljesítményét visszaszorítják. Tisztázásra szorulnak az eljárásjogi kérdések szerinti osztályozási formák szabályai is. Lényegében hiába fajlagos és összehasonlítható a hatékonysági mutató, ha nem alkotunk pontos és korrekt képletet a rendszer minden változójának beszámítására.
- g) A megoldott ügyek számításának alapjául az eredményes nyomozásokat (ENY) vesszük. Ami kétségtelenül félreértésre adhat okot, ugyanis itt a vádértékű befejezések és a jogi tények (a cselekmény nem bűncselekmény, büntetethezőség megszüntető és kizáró okok stb.) alapján történő megszüntetéseken kívül más nem szerepelhet. Eredménytelenek azok az ügyek, ahol a nyomozást megszüntető okok közül azok szerepelnek, amelyekben a nyomozó hatóság egységnyi idő alatt már nem képes eredményt produkálni, s ez alapvetően a gyanúsított kiletére és a bűncselekmény bizonyítására és az elkövető felelősségének megállapíthatóságára vonatkozik.
- h) A megoldott ügyek (MÜ) képzése elsősorban az ügyeredményesség változójának képzéséhez szükséges (ÜE), amely a költséghatékonyság számításának alapvető eleme lesz. Tudvalevően az ügyek nem a minősítésük miatt bonyolultak vagy egyszerűek, ráadásul a büntetőeljárás sem tesz túlzottan különbséget ezek között az eljárási formák egyszerűsítésével. A nyomozás során kizárólag a bíróság elé állítást kezelhetjük a nyomozásban jogilag is külön eljárásként, amely bár rövid ideig tart, viszont többnyire egyszerű ügyekre vonatkozik. Így rövideje miatt indokolatlan azonos egységként kezelni, illetve lényegében a statisztikai eredményesség szempontjából azonosnak tekinteni egy akár már több mint egy éve folyamatban lévő gazdaságvédelmi ügy eredményes nyomozásával. Az eredményes nyomozásokat tehát aszerint számítom, hogy a nyomozó hatóság mennyi időt fordít a felderítésükre és a bizonyításukra. A kategóriák felállítására kiegészítő változóként az adott időszakban a nyomozásokra fordított átlagos határidőt használom, amely két hónaptól két évig terjedhet. Ebből következően az eredményes nyomozásokat (ENY) megszorozom a nyomozásokra fordított átlagos idővel úgy, hogy a maximális két évet tekintem egy egész értéknek, ennek képzése során az időszak átlagos nyomozási határidejétől változóan, arányosan csökkentem ezt a változót. Így például ha két év egy egység, ami hónapokban kifejezve és elosztva annyit takar: egy hónap = 0,0416, ez alapján az adott időszak átlag nyomozási határidejéből képezem azt az értéket, amely az ügyek számát ettől függően fogja le- vagy felértékelni. A képletben szereplő változó az átlagos nyomozási határidő (ÁNYH).

$\text{ÁNYH} = 1 - (\text{annyiszor szorozva az egy hónapot jelentő } 0,0417\text{-et, ahány hónap az adott időszak nyomozási határidejének átlaga volt}).$

Ha ez alapján mondjuk egy nyomozó hatóság esetében az (ÁNYH) tíz hónap körül alakult, akkor a két évet jelentő egy egységet ezzel az értékkel csökkentjük, tehát $1 - (10 \times 0.417)$, ami 0,583 értéket eredményez. Tehát a 0,417-es érték úgy keletkezett, hogy a két hónapra jutó 0,00417-et megszoroztuk a hónapoknak megfelelően 10-zel, így állítva be a ténylegesen a számításhoz használt tíz hónapos nyomozási határidő értékét, majd ezt levontuk a két évet jelentő egy egységből, és felszoroztuk vele az ügyek számát, így megkapjuk a megoldott ügyek számát (MÜ).

i) Amennyiben a megoldott ügyek (MÜ) létrehozási szabálya nem pontos, úgy ezzel nem előzzük meg és zárjuk ki a statisztikai torzítás lehetőségét sem. A rendőrség nyomozó hatóságai ugyanis számos olyan feladatot is ellátnak, amelyek alapján hatáskörtől és illetékességtől függetlenül terheli őket munkavégzési kötelezettség. Ezek a bementtel szemben kapacitásigényt támasztanak, viszont a kimenetnél, ha csak a megoldott ügyeket vesszük alapul, nem értékelendők. Ebben a körben példálózó jelleggel meg kell említenünk:

- a hatáskör és illetékesség hiányának megállapítása miatti feljelentés áttételt,
- a hatáskör és illetékesség hiányában végzett halaszthatatlan nyomozati cselekményeket,
- a nyomozás megindítása előtt végzett feljelentéskiegészítést, és az ott végzett egyéb adatszertő tevékenységet, továbbá a feljelentés elutasítását, mindezeket akkor, ha ezeket követően nem került sor a nyomozás elrendelésére,
- továbbá a más nyomozó hatóságoktól érkező nyomozati cselekmények teljesítését,
- a nyomozás elrendelése előtt végzett, de el nem rendelt nyomozásokban végzett titkos információgyűjtést,
- a saját nyomozásaiktól független körözési tevékenységek végrehajtását,
- a közigazgatási hatósági eljárás keretei között végzett tevékenységet (rendkívüli halálesetek vizsgálata, eltűnt személyek felkutatása),
- szabálysértési őrizet,
- bűnügyi akció,
- bűnmegelőzési és áldozatvédelmi munka.

Mindezekből következik, hogy elengedhetetlen e szempontokat a kimeneti eredmények egzakt értékeinél megjeleníteni, s ez kifejeződik a nyomozó hatóság által ellátott összes „általános” ügyben és minden olyan intézkedésében, amelyben eljár, de óhatatlanul nem tükröződött vissza a megoldott ügyek számában. Az ilyen tevékenységekre fordított időt átlagolva az ellátott feladat jellegétől függően a megoldott ügyekhez adjuk, ezzel növeljük az ügyeredményesség változójának értékét. Az egyéb tevékenységeket érdemes az itt dolgozó teljes állomány esetében munkaórára váltani, ezzel az általuk, nem a személy szerint rájuk szignált nyomozásokkal összefüggésben végzett tevékenységeik időszükséglete is konvertálhatóvá válik.

Így példának okáért az adott időszakban egy kapitányságon működő nyomozó szervezetnek együttesen háromezer ilyen munkaórája (nem feltétlenül túlóra) volt, akkor ez hónapokra váltható és a hatékonysági képletben szerepeltethető. Ez jelen esetben közel öt hónapot takar, ha egy darab nyomozásra vetítjük. Ez a szám értelemszerűen növeli az átlagosan az ilyen tevékenységekre fordított idő nagyságát.

Ez képletben és példán keresztül kifejezve annyit tesz, minthogy a fenti nyomozási cselekményekből egy adott kapitányságon ezer történt az adott időszakban, amelyekre egyenként átlagosan két hetet fordítottak. A megoldott ügyek számításának az egy hónap = 0,0416 eredményes ügynek felelt meg, ezért a tizenöt nap, ami nagyjából ennek a fele, 0,0213 lesz. Az összes egyéb tevékenység száma: $ET = 1000 \times 0,0213$, azaz 21 darab lesz.

Amint látható, a nyomozó hatóság által végzett egyéb cselekmények konvertálhatók és homogenizálhatók az ügyeredményesség képletéhez, így nem tűnnek el, és nem terhelik a nyomozó hatóságot úgy, hogy a költséghatékonysági képletben meg sem jelennek. Az ET az egyes nyomozó hatóságok esetében más értéket ad, sőt lesz olyan nyomozó hatóság, amely ilyen értéket nem tud az ügyeredményességéhez kapcsolni. Ezekre ilyen helyeken nem szükséges külön humán erőt elkülöníteni, és nem terheli a kiadási büdzsét sem az ezekben való eljárás, s ezzel a költségvetés is csökken.

- j) Az ügyeredményesség képlete a korábban említett MŰ-től függetlenül végzett egyéb tevékenységeket (ET) hozzáadva a következőképpen mutat: $ÜE = MŰ + ET$, vagyis az eredményes nyomozásokra és az egyéb nyomozati tevékenységekre fordított átlagos idővel felszorozott és megállapított ügyek számával kapjuk meg az ügyeredményességet. A nyomozó hatóság ügyeredményessége, és ezzel költséghatékonysága is javulni fog, miután az általa végzett egyéb kompetenciájába tartozó intézkedései, és tevékenységei a hatékonysági képletbe beszámításra kerülnek. Az ügyeredményességet az időszakosan megoldott ügyek száma, és szintén az adott időszakban keletkezett ügyek és egyéb tevékenységek átlagos nyomozási határideje együttesen határozza meg, ezzel lényegében az eredményes munka számadatait állítjuk be. Ahogy növekedik az eredményes nyomozások száma, és változatlan a nyomozási határidő, úgy nagyobb ügyeredményességet tudhatunk be az adott nyomozó hatóságnak. A csökkenő nyomozási határidő változatlan eredményes nyomozás mellett szintén az ügyeredményesség növekedésével jár. Ez a számítási mód a hatékonyságot erősítve ösztönzi a nyomozó hatóságot az ügyek gyorsabb és eredményesebb megoldására, így a hatékonyság szempontjaként a gyorsabb ügyellátás jelenik meg, továbbá nem homogenizálja a statisztikákat az eltérő nehézségű ügyek ellenére sem. Vélelmezhetően a nyomozással töltött időben kifejeződik az ügy bonyolultsága is, s ez legkevésbé sem a Btk. szerinti megítéléstől vagy a társadalmi veszélyességtől, innentől a hatáskörtől és illetékességtől függ, hanem a tényleges nyomozási és bizonyítási idő- és munkaszükséglettől, illetve a rendelkezésre álló erők teljesítményétől. További

előnyeként könyvelhető el, hogy ebben a hatékonyságszámítási modellben nem statikus adatokat kapunk, amelyek például három év nyomozási átlagának eredményeit szemléltetik, hanem mindig az aktuális időszakban leadott eredményes ügyekben keletkezett határidőket átlagolva állítjuk be a hatékonyságot.

Az ügyeredményességből és a költségvetésből már meg tudjuk határozni a költséghatékonyságot is. A költséghatékonyság az ügyeredményesség és a hatóság költségvetésének különbözete: $KH = \text{ÜE} \setminus K$. Azonban a költséghatékonyság még nem tartalmazza az akceptált teljesítmény (AT) arányát.

- k) Vannak olyan, a hatékonyságot jelentősen befolyásoló tényezők, amelyek a humán erő minőségére vonatkoznak, ezek főleg a kondíció költségvetésében fejeződnek ki. Nyilvánvaló, hogy a kevesebb vezető, az alacsonyabb tisztarány a költségvetés összegét csökkenti. Lényegében az „olcsó” humán erő a rosszabb képesítési követelményekkel, magasabb fluktuációs rátával, ugyanazt az ügyeredményességet nyújtva a költséghatékonyság mutatóját javítja. Furcsamódon ebből az következik, hogy az alacsonyabb képesítési követelmények, és a rosszabb munkavégzési feltételek a hatékonyságot növelő feltételek, mivel a nevezőbe alacsonyabb érték kerül azzal, hogy kevesebből és rosszabb minőségűből ugyanannyit állítunk elő. A rosszabb kondicionális feltételek könnyedén felülírhatók, amennyiben a konjunktív feltételek közül az akceptált teljesítmény (AT) értékét nem, vagy nem hitelesen mutatjuk ki.
- l) Az értékelés változóiánál külön kezeljük az objektív biztonsági helyzetet és a szubjektív biztonságérzetet, azonban a kettő közötti szakadáknál részt valahogyan át kell hidalnunk. Erre nézve azonban nem elégedhetünk meg az objektív biztonsági helyzetet szemléltető output statisztika és a lakosság biztonságérzetét ténylegesen befolyásoló bűncselekményi kategóriák különbözőségének igazolásával és az ügyeredményességi képlet ilyen jellegű módosításával.
- m) A hatékonyságmérés nézőpontjából a szubjektív biztonságérzet és az objektív biztonsági helyzet koherens, így differens tényezőiket konvertálhatóvá kell tennünk, összemérhetőségükre azonos mértékegységet kell találnunk. Amennyiben nem létezik közös mértékegység, mivel a félelemérzet absztrakt, a statisztika pedig egzakt kategória, úgy a célfilozófia megfogalmazása alapján szerepük arányának előzetes kijelölése az egyetlen járható út a hatékonyság meghatározására.
- n) Az akceptált teljesítmény (AT) kialakításakor a következő szempontok százalékos és arányos beépítése indokolt:
- a helyi önkormányzat, civilszervezetek, egyházak stb. véleménye a közbiztonságról és a rendőrség munkájáról,
 - a lakosság szubjektív biztonságérzete, vagyis bűnözési félelme,
 - a lakosság megítélése a helyi bűnüldöző szerv időszakos teljesítményéről,
 - a latencia mértéke és aránya helyi szinten.

A lokális bűnügyi helyzet felmérését lényegesen előnyösebbnek tartja Déri Pál is. Ehhez a helyi és területi bűnüldöző hatóságok részére az utóbbi két évtizedben megjelent empirikus kutatások, külföldi minták, és kipróbált módszerek tapaszt-

talatai rengeteg értékes muníciót és gyakorlati adalékot szolgáltatnának, így a polgárbarát – szolgáltató – szemléletű modell érvényesítése nagyobb szerepet kapna az adott szerv helyi bűnmegelőzési és bűnüldözési munkájában. A lakosságot nem az érdekli, hogy mit mutat a statisztika, hanem az, hogy biztonságban érezheti-e mind a saját, mind a hozzátartozói életét, testi épségét, vagyonát vagy sem.¹⁹

- o) A fentiekből következik, hogy a kimenet értékének meghatározásánál a szubjektív biztonságérzet exponálása éppolyan sarkalatos kérdés, mint az objektív biztonsági helyzet képzésének statisztikai módszertana. A szubjektív biztonságérzetet a hatékonyság képletében szorzóértékként szerepeltethetjük. Szerencsés a szubjektív biztonsági érzetet százalékosan meghatározni, így ezzel devalválható a költséghatékonyság mutatója. Ennek elnevezése az a) pontban meghatározott akceptált teljesítmény (AT), ami százalékosan az n) pontban meghatározott elvek szerint kerül kialakítása. Ennek százalékosan meghatározott aránya levonásra kerül a költséghatékonyság objektív értékéből úgy, hogy azt az egyes elemeinek tényleges minősítési értékeiből képzett súlyozott számtani átlagaiból összeadott százalékos értéke növeli. Azaz, ha az akceptált teljesítmény $AT = 100\%$, akkor az adott nyomozó hatóság hatékonysága lényegében egyenlő lesz a költséghatékonyságával, vagyis az objektív mutatójával. Ha a minősítés során nem éri el a maximális értéket, akkor százalékosan annyival csökken a KH-mutató értéke.

A hatékonyság képlete:

$$H = KH \times [(1 - (AT/100)) + (AT \text{ minősítése alapján elért súlyozott számtani átlag}/100)]$$

Hatékonyságszámítás példán keresztül

A vizsgált évben a helyi nyomozó hatóság ötezer eredményes nyomozást folytatott le, ezen ügyek átlagos nyomozási határideje tíz hónap volt.

1. lépés

$ENY = 5000$, $ÁNYH = 1 - (10 \times 0,0417) = 0,583$. $M\ddot{U} = ENY \times ÁNYH$, azaz $5000 \times 0,583$, vagyis az $M\ddot{U} = 2915$. Ha csökkentenénk a nyomozások átlagos határidejét 6 hónapra, úgy az $M\ddot{U}$ 3750-re nőne, ellenben ha 22 hónapra növekedne az átlagos nyomozási határidő, akkor az $M\ddot{U}$ 208-ra csökkenne.

2. lépés

A nyomozó hatóság helyi szintű szerv lévén számos egyéb bűnügyi és közbiztonsági tevékenységet is végzett. A kapitányságon több körözéssel, bűnmegelőzéssel, áldozatvédelemmel foglalkozó előadó is dolgozik, és számos esetben folytattak le helyszíni szemlét nem büntetőeljárás keretében is, illetve több száz feljelentés kiegészítését rendelték el, amelyekben átlagosan tizenöt nap után a feljelentés elutasítására került sor. 860 bejelentést és 760 olyan feljelentést vettek fel, amely alapján nem indult nyomo-

¹⁹ Déri (2000) 31.

zás. Ezeket általános ügyekként iktatták, vagy feljelentés esetén a feljelentés elutasítására került sor. Mindezen túlmenően 560 esetben rakták át innen a feljelentést és a nyomozást hatáskör és illetékesség hiánya miatt. A nyomozó hatóság tagjait több ezer órában egyéb feladatmeghatározással vették igénybe közbiztonsági és bűnügyi akciókhoz, illetőleg biztosítási feladatokban is közre kellett működniük.

Összesen 1950 ilyen jellegű tevékenységet végzett időszakosan a nyomozó hatóság. Ezekre az egyéb tevékenységekre (ET) a Robotzsaru integrált ügyviteli rendszerben foglalt adatok alapján a nyomozó hatóság nyomozó szervei átlagoltan tizenöt nap időkeretet fordítottak.

$ET = \text{tevékenységek száma} \times \text{átlagolt időkeret.}$

$$ET = 1950 \times 0,0213 = 41.$$

Az ügyeredményesség képzése: $\ddot{U}E = M\ddot{U} + ET$ vagyis $2915 + 41 = 2956$.

3. lépés

Az előzőek alapján a költséghatékonysági képlet: $KH = \ddot{U}E/K$. A költséghatékonyság, ahogy már korábban szó volt róla, az azonos eredményességű rendszerek teljesítményének összehasonlítására szolgál, jelen példát alapul véve nem mindegy, hogy a nyomozó hatóság 540 millió forintos költségvetéséből 2961 vagy 3750 mértékű ügyeredményességi értéket produkál.

Ha a $K = 540$ millió Ft, az $\ddot{U}E = 2965$, akkor a $KH = 0,00000549$, a könnyebb számolhatóság kedvéért ezt az értéket a magas költségszámok miatt 10 millióval felszorozom, s ez alapján a $KH = 54,83$ lesz.

Az első esetben a tíz hónapos nyomozási határidő megoldott ügyeinek számát növelve az egyéb tevékenységek számított mennyiségével, még mindig rosszabb költséghatékonysági értéket – 54,9 – mutat, mint a második, rövidebb, hat hónapos nyomozási határidő esetében, ahol ez az érték – 69,45 – magasabb, de egyáltalán nem volt az adott nyomozó hatóságnál az $M\ddot{U}$ -t növelő egyéb tevékenység. Egy huszonkét hónapos átlagos nyomozási határidőt produkáló nyomozó hatóság esetében a költséghatékonyság rendkívül alacsony, 3,8519 értékű lesz.

4. lépés

Utolsó lépésként az akceptált teljesítmény is bekerül a hatékonysági képletbe, amely a megadott elemek súlyozott számtani átlagainak százalékos beszámításával fog történni. A minősítés kialakításához szolgáló tényezők hiteles felmérésére a vizsgálatot végző független szerv kérdőíves eljárása tűnik célravezetőnek.

Az akceptált teljesítményt alkotó elemek, és súlyarányaik példán keresztül levezetve:

1. A helyi önkormányzat, civilszervezetek, egyházak stb. véleménye a közbiztonságról és a rendőrség munkájáról = 20%.
2. A lakosság szubjektív biztonságérzete, vagyis bűnözési félelme = 40%.
3. A lakosság megítélése a helyi bűnüldöző szerv időszakos teljesítményéről = 10%.
4. A latencia mértéke = 30%.

Az akceptált teljesítmény a költséghatékonyság értékét rontja le, azaz ha az $AT = 100\%$, akkor lényegében a költséghatékonyság értéke megegyezik a hatékonyság értékével, tehát ilyenkor KH egyenlő lesz H -val. Abban az esetben, ha a közbiztonsági célfilozófia szerint az akceptált teljesítmény jelentőségét növelni akarjuk a hatékonyság képletében, úgy az értelemszerűen az AT százalékos értékének csökkenésével jár. Ha példának okáért éppen annyira fontosnak tartjuk ezt, mint a költséghatékonyságot és az abban megtestesülő egzakt módon mérhető objektív eredményességi kategóriát, úgy az akceptált teljesítmény arányát 50% -ban kell meghatározni.

A fenti elkezdett képlet példáján keresztül folytatva, ha az adott helyi szerv területén az akceptált teljesítmény 40% -ban lett meghatározva, illetve a minősítési skála $1-10$ között lett felállítva, a minősítés során az alábbi értékeket kapjuk:

- Az 1-es súlyozott értéke ebben az esetben 10% . Az értékelés a közepesnél jobb, 6-os értéket mutat. Az eredmény ennél az értéknél 6% .
- A 2-es súlyozott értéke ebben az esetben 20% . A minősítési skálán 5-öt ért el. Az eredménye 10% .
- A 3-as súlyozott értéke 5% . A skálán 10-et ért el, vagyis arányában a maximumot, így az eredmény 5% .
- A 4-es súlyozott értéke 15% . A skálán a magas latencia miatt csak 3-at ért el, így az eredmény $4,5\%$.

Mindezeket összeadva: $6 + 10 + 5 + 4,5 = 26,5\%$ az AT .

Ez az eredeti tíz hónapos nyomozási határidőben rögzített példa költséghatékonysági eredményére számolva:

$$KH = 54,9, AT = 26,5$$

$$H = KH \times [(1 - (AT/100)) + (AT \text{ minősítése alapján elért súlyozott számtani átlag}/100)]$$

$$\text{Hatékonyság} = 54,9 \times [(1 - (40/100)) + (26,5/100)] = 54,83 \times (1 - 0,4 + 0,265) = 54,83 \times 0,865 = 47,495$$

Tehát ennek a szervnek a hatékonysági mutatója $47,495$.

Más példán keresztül, és csakis az összehasonítás kedvéért, ha a fenti átlagosan rövidebb hat hónapos nyomozási határidő azonos költségvetés melletti jobb költséghatékonysági értéke egy rosszabb 19% -os akceptált teljesítményértékeléssel találkozik úgy, hogy közben az akceptált teljesítmény aránya 50% -ban lett meghatározva, akkor a képlet a következő hatékonysági értéket adja:

$$H = 69,45 \times 0,69 = 47,92$$

Tehát a két hatékonysági eredményt összevetve a magasabb akceptált teljesítményt elérő nyomozó hatóság az elvileg gyengébb objektív mutatói ellenére majdnem azonos hatékonysági értéket produkált, s ezt az indokolta, hogy a másik esetben a hatékonyság értékelésében magasabb arányt kapott az akceptált teljesítmény változója, de erre a tényleges mérés során mégis rosszabb minősítést kapott.

A hatékonysági képletben a túlkomplikáltságának veszélyére való tekintettel nem szerepeltettem és értékeltem minden tényezőt a korábban felsorolt szempontrendszer-
rek közül. Így többek között a helyi bűnözés geográfiáját sem. Már azért sem, mert a hátrányosabb helyzetű települések helyi nyomozó hatóságainak költségvetési kondí-
cióban az indokolt költségvetési növekményeknek egyébként is meg kell jelenniük, s
ez így már ebben a képletben is visszaköszön. Amennyiben a helyi nyomozó hatóság
sajátosan rosszabb bűnözési adottságaira nézve gyenge kondícióval rendelkezik, úgy
ez a teljesítményében, vagyis a költséghatékonyságában a képlet alapján amúgy is po-
zítívan fog megmutatkozni. A fentiekkel összhangban a hatékonyság függvényében így
világossá válhat, hogy alapvetően hol szükségesek olyan kondicionális átcsoportosítá-
sok, amelyek megteremtik és kiegyenlítik az egyes nyomozó hatóságok közötti ered-
ményességi és vezetési módszerek különbözőségéből, illetve a helyi közbiztonság eltérő
lakossági megítéléséből fakadó hátrányokat. Szinte bizonyos, hogy éppen a nagyobb
leterheltséggel, és hátrányosabb feltételekkel dolgozó nyomozó hatóságok lesznek ha-
tékonyságban, mivel sokkal kevesebb pénzből többet állítanak elő. A hatékonyságnak
azonban ebben a megközelítésben a mennyiségtől a minőség felé kell vezetnie, s ez ki-
zárólag a szubjektív biztonságérzet hatékonyságot befolyásoló értékének beszámításá-
val lesz igazán kifejezhető. Hisz attól, hogy valami gyors és olcsó, még lehet hatékony,
ámbar ez nem jelenti azt, hogy egyben jó is. Ezért a költséghatékonyság képletéből csak
az első két tényező arányát kapjuk meg, a minőségről viszont kizárólag a lakosság és az
önkormányzat akceptált teljesítményi mutatójának beszámításával kapunk ismeretet.
Így a lakosság és a közösség bizalmának elnyerése éppen annyira fontos feladat, mint
a gyors és olcsó, vagyis költséghatékony bűnüldözés. Ezért ennek pontos megfogalma-
zása, vagyis őszinte és reális értékelése nélkül értelmezhetetlen a hatékonyság miben-
létének bármilyenű firtatása.

Összegzés helyett

A statisztikai szemlélet okozta hatékonysági problematika alapvetően a bűnüldöző ha-
tóság egzakt statisztikai mutatóinak látható megjelenítési kényszerével magyarázható.
Így a számok mögött rejtőző tényleges és valódi munkateljesítmény és minőség háttér-
be szorul, s ez elismerés hiányában és megerősítést nem kapva – sajnálatos módon – fej-
lődésre nem ösztönöz. Ellenben a hatékonyság e képlete a tényleges szervezeti teljesít-
mény torzításmentes exponálását célozza, melynek mutatója objektív módon hat vissza
a bűnüldözés szervezetre, inadekvátsága nem demotiváló hatású, hanem elismeri és
proponálja a magasabb teljesítményt. Csak így érhető el, hogy a bűnüldöző szervezet
az állampolgár számára ne tűnjön egy öncélú és bürokratikus intézménynek. „Az ered-
ményességre való – minden más értéket elsöprő – törekvés a törvénytelen eszközök
használatát mindennaposá tette, csak a statisztikai mutatókban megjelenő vezetői el-
várások számítottak. Mindez pazarlásnak is felfogható volt, hisz ezzel az önállóságuk-
tól megfosztott rendészeti »közkatonákat« mechanikus parancs és utasítás szolgálai vég-
rehajtójává degradálta, ennek következtében a magyar rendőrség mérhetetlen szellemi

erőforrásait tétlenségre szorította.”²⁰ A jelenlegi statisztika sajnálatosan az ügyeredményességi statisztika fabrikálásának szintjén ragadt, vélhetően attól tartva, hogy a hatékonyságmérés „második szintjének” tekinthető költséghatékonyság prezentálásával némi módon leleplezné a kondíciók allokációjának aligha indokolható differenciáit.

Szinte bizonyosnak vehetjük, hogy a költséghatékonyság és az akceptált teljesítmény között fordított arányosság létezik, így a növekvő költséghatékonyság szinte mindig a lakosság bűnüldözéssel szembeni elégedettségének csökkenéséről árulkodik. Hisz alacsonyabb minőség szolgáltatása esetén hogyan is lehetne feltételezni, hogy azt jobban elfogadja vagy tolerálja bárki is? Elég csak a bűnözési térképre és azokra az összefüggésekre gondolni, amelyek a bűnözés szempontjából frekvenciátalabb területeken élő lakosoknak a drasztikusabb büntetéseket követelő, radikálisabb politikai erőkké váló szimpátiájában is megmutatkozott. Nincs kétség afelől, hogy a fokozódó bűnözéstől való félelem egyre növekvő lakossági igényt támaszt a szigorú, punitív büntetőpolitika és az erőteljesebb rendészeti beavatkozások iránt.²¹

Ezzel el is jutottunk a statisztikai szemlélet alapján funkcionáló, és a közösségi, társadalomba integrált rendőrség hatékonysági antagonizmusának kimondásához. Innentől két út nyílik meg számunkra: továbbra is a költséghatékonyság (piaci alapú, neoliberalis) álságos mezsgyéjén járva, számokkal takarózva csapjuk be magunkat és az állampolgárokat, vagy az új modellben az egyént és a közösséget helyezzük a fókuszba, őszintén és bizalommal fordulva feléjük, a „minőségi” bűnüldözésből arányos hozzáférést biztosítva mindenkinek. A bűnnel szembeni küzdelmet együtt folytatjuk, és olyanak festjük le, amilyen, ezzel is tudatosítva a közös ügy fontosságát.

IRODALOMJEGYZÉK

Felhasznált irodalom:

- Adler, Freda – Mueller, Gerhard O. W. – Laufer, William S. (2000): *Kriminológia*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Berta Attila (1998): A büntetőeljárás modernizációja az európai jogharmonizáció és a növekvő bűnözés kettős szorításában, In: *II. Országos Kriminológiai vándorgyűlés anyaga, Szekszárd, 1996. október 4–5.* Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság.
- Déri Pál (2000): *A bűnözési statisztika és a valóság*. Budapest, BM Kiadó.
- Déri Pál (2008): *A bűnügyi statisztika problémái és a bűnözés prognózisa. 3. számú előtanulmány az átfogó rendészeti stratégia társadalmi vitájához*. Budapest, BM.
- Domokos Andrea (2013): A kriminológiai gondolat megjelenése a magyar büntetőjogban a XIX. század végén. In Deres Petronella – Domokos Andrea (szerk.): *De iuris peritorium meritis*, 8. 80 *Studia in Honorem Tamás Jakucs*. Budapest, KRE.
- Dormán Tivadar (2002): Új szemléletű értékelési rendszer. In *Belügyi Szemle*, 50. évf. 4. sz. 15–23.
- Farkas Ákos (2002): *A falra akasztott nádpálca, avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Földes Béla (1889): *A bűnügy statisztikája*. Budapest, Sociológiai tanulmányok.

²⁰ Berta (1998).

²¹ Farkas (2002) 51.

- Kádár János (1967): A bűnügyi statisztika felhasználásáról a rendőri vezetésben. In: *Rendőrségi Szemle*, 15. évf. 9. sz. 52–60.
- Kerecsi Klára – Kó József – Antal Szilvia (2011): A bűnözés társadalmi költségei. Kutatási összefoglaló. In: *Kriminológiai Tanulmányok*, 48. kötet. 168–195.
- Kertész Imre (2002): Statisztikai mozaik. In: *Belügyi Szemle*, 50. évf. 4. sz. 29–32.
- Korinek László (1999): A bűnözés visszatükröződése. Látens bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől. In Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.): *Kriminológiai Ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll*. Budapest, Corvina Kiadó.
- Kovacsicsné Nagy Katalin (2006): Statisztika és/vagy nyilvántartás. In Kovacsics Józsefné (szerk.): *Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában. Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére*. Budapest, ELTE.
- Marton Ádám (2006): „Minőség” a hivatalos statisztikában, In: Kovacsics Józsefné (szerk.): *Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában. Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére*. Budapest, ELTE.
- Vavró István (1999): A bűnözés mérésének módszerei; a magyarországi kriminalitás jellemzői. In Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Korinek László – Lévy Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Budaest, Corvina Kiadó.
- Vavró István (2002): A kriminálstatisztika és a bűnözés valósága. In: *Kriminológiai Közlemények*, 60. kötet. 15–21.

Felhasznált források:

5-ös számú rendkívüli Bűnügyi Tájékoztató. 1964, Budapest, BM.
www.rendesznet.hu/linkc.htm (2015. 02. 10.)

SUMMARY

Crime Statistics from the Point of View of Efficiency

VÁRI Vince

When measuring the efficiency of criminal investigation, we examine the operation of a complex system; in case of incorrect fundamental assumptions, the results, if applied to the system, can cause its structural and functional disorder. The statistical approach through causing the entropy of formal and informal factors interacts with the results of a defective efficiency thesis. In my study I present the weaknesses of the output oriented investigation efficiency statistics contrasting it to an optimal system of efficiency measurement; finally, I attempt to model efficiency in a thesis formula.